

DEDE KORKUT KELİMELERİ ÜZERİNE*

Prof. Dr. Sadık TURAL

Bundan yaklaşık yirmi yedi sene evvel ‐Türklük bilgisi‐ anlamına gelen Türkoloji Kongrelerinin birincisinin bayrağını İstanbul (Üni.) surlarına çıkarmayı başaran merhum Prof. Dr. A. Caferođlu’nu, o bayrağı bilim kalesinin suruna diken ve başında bekleyen merhum Prof. Dr. Muharrem Ergin’i rahmet ve şükranla, onların hayrú’l-halefi değerli bilim adamı, ciddî düzenleyici Osman F. Sertkaya’yı teşekkürlerimle selâmlayarak ve ilk oturumu Korkut Ata’ya ayırdığı için Prof. Dr. Sertkaya’yı alkışlayarak sözlerime başlıyorum.

Azerbaycan ve Anadolu sahasında Dede Korkut, Dedem Korkut; Türkmen sahasında ve Kazaklarda Korkut Ata, Atam Korkut, Korkut Atam ifadelerinde yer alan kelimelerin anlamı ve bir şahsın adı mı, unvanı mı olduğu üzerinde düşünmek istiyoruz.

Kor/ğor kelimesine *Derleme Sözlüğü*, ‐Sıra, dizi, altın dizisi; yapıda aynı boyda taşlardan yan yana dizilerek yapılan bir sıra; biçilmiş ekin demetlerinin yığın yapmak için kümelenmiş durumu; odun yığını, eşyayı üst üste koyarak yapılan düzgün yığın.‐¹ karşılıklarını veriyor. Halk ağızındaki bu karşılıklarla örtüşen ifadeler bakımından *Tarama Sözlüğü*’ne bakalım: ‐Kor, köz; odun yığını; kurum; duvar örülürken üst üste dizilen taş sırası; duvar taşlarında bir sıra, dizi.‐² Yudahin’in *Kırgız Sözlüğü*’nde ise, **kuramak** fiili yer alıyor ve şu karşılıklar veriliyor: ‐Ufak parçalardan düzmek, eklemek yoluyla yapmak; toplamak, biriktirmek.‐³

Bugünkü Türk soylu halklarda **kor/ğor**, hem kışlık yiyeceklerin gözlerden uzakta toplandığı depo, hem karınca başta olmak üzere çeşitli hayvanların kışlık yiyeceklerini sakladıkları yer anlamına geliyor.

Kut kelimesi, Türk dilinin çok düşündürücü ve eski kelimelerinden birisidir. Hem ‐hikmet‐ anlamına, hem de ‐her konuda, meselenin, durumun hakikatini bilmek‐ anlamlarına geliyor. Bu anlamda *Kur’an*’da geçen ‐ayne’l-yakîn‐ ve ‐Hakka’l-yakîn‐ ifadelerini düşünürsek, varlıkların ve olayların arkasını görmek üzere Allah’ın (inanılan Tanrı’nın) verdiği bir özel güç, özel ruh, özel

* *Türk Dili*, S.: 577, Aralık 2000, s. 3-8.

¹ 8-12 Kasım 1999 tarihlerinde İstanbul Askerî Müze’de toplanan VII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi’nde sunulmuştur.

² *Derleme Sözlüğü*, TDK. Yay., c.8, 2. b., Ankara 1993, s. 2922.

³ *Tarama Sözlüğü*, TDK. Yay., c.4, Ankara 1969, s. 2103, 2661.

⁴ K.K. Yudahin, *Kırgız Sözlüğü*, çev. Abdullah Taymas, TDK. Yay., c.2, Ankara 1994, s.522.

can, kut kavramına karşılık olarak ifadelendirilebilir. Kut, olgunluk seviyesindeki bir insanın şahsiyetini, erdemle donandırmışlık, gönendirmişlik durumu anlamlarına geliyor. Türk kağanlarına bu unvanın verilmesi de ayrı bir değerlendirmeye konusudur. Kut sahipleri, “gönül gözü açık” veya “kalp gözü açık” yahut “ermiş”, “bilici” kelimeleriyle nitelendirilen kişilerdir.⁴

Türk dilinde kam⁵, mürşit⁶, sūfi⁷, velî, evliya⁸, ata⁹, emre¹⁰, abdal¹¹, derviş¹², dâî¹³, baba, dede-baba¹⁴,

⁴ “Kut, is. esk. 1. Uğur, baht, talih. 2. Mutluluk”, *Türkçe Sözlük*, TDK. Yay., c.2, 9. b., Ankara 1998, s.1424; bu konuda ayrıca bk. Mübahat Türker-Küyel, “Türklerde Felsefe Geleneği”, *Türk Yurdu Dergisi*, Sayı 11, Ankara 1991, s.5-14.

⁵ Gök Tengri dininde, Kудay/Kuda (Hüda) adlı Tanrı ve onun yardımcıları ile bunları inkâr eden, yer altına yerleşen Erlik ve yardımcılarından oluşan bir özel varlıklar âlemi ile kam adlı özel kişilerin görüşmelerine ve satıp/alışlarına (Anadolu’daki Satı/Satılmış ocakları düşünölsün) bağlı bir inanç sistemi (kamlık)nin din adamı; “Kâhin, Şaman Maddeleri” Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lügati’t-Türk*, Çev. Besim Atalay, TTK. Yay., c. 3, Ankara 1992, s.157; “Sihirbazlık, rakkaslık, musikîşinaslık, hekimlik gibi birçok vazifeleri kendilerinde toplayan bu adamların halk arasında büyük ehemmiyetleri vardı; fakat muhtelif zaman ve yerlerde bunlara verilen ehemmiyet derecesi, kıyafetleri, musiki aletleri, yaptıkları işlerin şekli tabii değişiyordu; fakat, semadaki mabudlara kurban takdim etmek, ölüñün ruhunu yerin dibine göndermek, fena cinler tarafından gelen fenalıkları men etmek, ölüñerin haturalarını yaşatmak gibi çeşitli vazifeler hep ona aitti ve bunlar için ayrı ayrı ayinler vardı.” Fuad Köprölü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, 8. b., Diyanet Yay., Ankara 1993, s.242.

⁶ “Doğru yolu gösteren, kılavuz, rehber, müridine tarikati öğretip tasavvuf usulünde hakayık ve esranı gösteren şeyh-i tarikat; gaffletten uyandıran; ikaz eden.” Şemseddin Sami, “Mürşid Maddesi”, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul 1995, s.1324.

⁷ “Kendini tasavvufa veren, tasavvufa mensup kimse.” “Sūfi Maddesi”, *Türk Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basım Evi, c.29, Ankara 1980, s.471; Halk arasında dünya ile ilişkisi az, zahit anlamındadır.

⁸ “İslâm tasavvufunda Allah’ın ilgi, himaye, yardım ve sevgisine mazhar olmuş, ermiş kimseye verilen isimdir.” “Veli Maddesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, Ahmet Subhi Furat, Milli Eğitim Basımevi, c.13, İstanbul 1986, s.287; “İslâm âleminde kullanılan bir din ve tasavvuf terimi. Evliya, Ulu Tanrı’ya ‘dost ve yakın olan’, yani velâyet (velilik) katına ulaşmış bulunan keramet sahibi kişilerdir.” “Veli Maddesi”, *Türk Ansiklopedisi*, c.16, Ankara 1968, s.36. Türk soylu halkların velî kelimesinin çoğul şeklini kullanmadıkları ve böylece mübalâğa yapmayı düşündükleri görülüyor.

⁹ “Ata, eski ve yeni Türk diyalektlerinde ‘baba’ ve ‘ecdat’ anlamına gelir. Türkler arasında, büyük hürmet, hatta kutsallık kazanmış olan şair, bilgin ve din adamlarının ismine eklenir.” “Ata Maddesi”, *Türk Ansiklopedisi*, c.4, Ankara 1950, s.78.

¹⁰ “Türk şeyhlerine ata, baba gibi unvanlarla beraber, bilhassa o asırlarda kardeş manasına ahi denildiğini de biliyoruz; emre, emrem kelimesi de, pek muhtemeldir ki, ah, ahi lakablarının Türkçeleşmiş karşılığı olsun.” Fuad Köprölü, a.g.e., s.258; Emre kelimesine “aşık”, “mübtela” karşılıkları da verilmektedir.

¹¹ “Tasavvufta, dünya düzenini koruyan; ama, bu özellikleri gizli kalan velî gruplarından (ricâlü’l-gayb) birine verilen ad.” “Abdal Maddesi”, *Ana Britannica*, c. 1, Ana Yay., 1986, s. 16; “Dünya ilgilerinden kurtularak kendisini Allah yoluna adayan ve ricâlü’l-gayb diye adlandırılan evliya zümresi içinde yer alan sūfi veya erenler hakkında kullanılır.” “Abdal Maddesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, Süleyman Uludağ, Diyanet Yay., c. 1, İstanbul 1988, s. 59.

¹² “Bir tarikata girmiş onun yasa ve törelerine bağlı kimse, alp eren.” “Derviş Maddesi”, *Türkçe Sözlük*, c.1, s.567.

¹³ “İnsanları kendi din veya mezhebine çağıran kimse demektir.” “Dâî Maddesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, Mustafa Öz, Diyanet Yay., c.8, İstanbul 1991, s.420. Anadolu iskâmî sırasında emreler, fakular, abdallar gibi dâiler adlı bir taffe, grup bulunduğunu biliyoruz.

¹⁴ “14. asırda Fergana’da Türkler kendi şeyhlerine bab, yani baba namını veriyorlardı.” Fuad Köprölü, s.18; “Bektaşî tâbirlerinden olup, pîr makamı post-nişinine verilen unvandı.” Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basım Evi, c.1, İstanbul 1971, s.410.

şeyh¹⁵, abız¹⁶, şeşen¹⁷, porhan¹⁸, bağı/bahşı¹⁹ ve ata-sagun²⁰ kelimele-riyle erdem (fazilet), bilgi bakımından da, güzel söz söyleme açısından da diğer insanlardan farklı olan etkileyici, yönlendirici, “bilici” insanların kastedildiği söylenebilir. Bu insanlar, özellikle kötü olayların vuku bulduğu yahut vak’anın şiddetinin devam ettiği ve henüz sonuçlanmadığı zaman dilimlerinde, yüreklendirici, şevklendirici, ümit verici insanlar olarak karşımıza çıkıyor. Bunlar kolonizatör²¹, din veya inanış yayıcısı olabildiği gibi, destan söyleyen kimselerde olabilmektedir. Diğer taraftan bu unvanları taşıyan kişilerin, İslâm öncesinde ata ruhlarından aldıkları yönlendirici bilgileri (kam, şaman) halka ulaştırıp kürek kemiğinin, at kafasının, dumanın, yalaz (alaz)ın ve ısıtılıp eritilmiş kurşunun suya dökülmek suretiyle yorumlanıp insanların gelecekleri hakkında fal bakıp kehanette buldukları biliniyor. Günümüz Sibiryasında yaşayan Türk soylu halklardaki örtülü ve açık şamanlık/kamlık inanış ve törenlerinde bu gelenek ve kabuller yaşıyor.²²

Türk soylu halkların yaylak-kışlak nizamıyla yaşamaları, okur-yazarlığı itibarlı saymamaları sonucunda, hem Türkistan devresinde ve hâlâ, hem de Anadolu iskânı sırasında ve hatta hâlen, din adına bilgi edinmek için doğrudan araştırma yapmak, kavrayışa yol açacak incelemelerde bulunmak az rastlanılan bir durumdur; bu sağlam yol yerine, Türk soylu halkların “yeterli” olduğuna inandıkları, yaşça, başça ileri saydıkları, erdemce yetkin bildikleri kişilerin ağzından, dinin iman, ibadet ve muamelât esaslarını dinlemeye yatkın olduklarını rahatça söyleyebiliriz. Bu kulağa dayalı bilgilenme, irşâd edilme, eğitilme sisteminin sonucudur ki, tarik adı verilen, uygulamaları farklı bir yapılanma ortaya çıkmıştır.

¹⁵ “Tarikat kurucusuna, bir tarikatta en yüksek dereceye ulaşmış olan kimseye, tarikat büyüklerine veya tarikat kollarından birinin başında bulunan kimseye verilen ad.” “Şeyh Maddesi”, *Türkçe Sözlük*, c.2, s.2089.

¹⁶ “Çok bilen, bilgili kimse, bilge; kâhin, geleceği görme kabiliyeti olan kimse.” “Abız Maddesi”, *Kazak Tilinin Tüsindirme Sözdüğü* (Kazak Dilinin Açıklamalı Sözlüğü), c.1, Almatı 1974, s.38.

¹⁷ “Hatip, söz sanatı ustası, güzel ve akıcı konuşan kimse.” “Şeşen Maddesi”, *Kazak Tilinin Tüsindirme Sözdüğü* (Kazak Dilinin Açıklamalı Sözlüğü), c.10, Almatı 1986, s.214; Etkili konuşan, dua eden anlamları da var.

¹⁸ “Çeşitli söz ve hareketlerle hastalıkları iyileştirdiğine inanılan adam, şaman, kam.” “Porhan Maddesi”, *Türkmençe-Türkçe Sözlük*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi-18, Ankara 1995, s.534.

¹⁹ “Uygur metinlerinde ‘Budist rahibi’ manasına gelen bu kelime, Moğol devletlerinin Müslümanlığı kabulünden sonra, ‘Uygur harflerini ve edebî Türk ve Moğol dillerini bilen katip’ anlamında, 16. yy’da ise ‘hekim, cerrah’ manasında kullanılmıştır.” “Bahşı Maddesi”, *İslam Ansiklopedisi*, Orhan Fuad Köprülü, c.4, s.520.

²⁰ “Doktor, hekim.” “Atasagun Maddesi”, *Meydan Larousse*, Meydan Yay., c.1, İstanbul 1981, s.798.

²¹ Ömer Lütfi Barkan’ın bu konuda yazılmış olan “Kolonizatör Türk Dervişleri” adlı makalesi *Vakıflar Dergisi*’nde yayımlandıktan sonra, *Vakıflar ve Temlikler: Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler* adıyla kitap hâlinde basıldı (y.t.y.). Kolonizatör, yeni bir yerleşim yerinde karşılaşılan problemlerde insanlara manevî destek veren, vatanlaştırmayı güçlendiren, yabancı güç ve kültürler karşısında yılmamayı öğütleyen insan (dini-idari lider) anlamında kullanılıyor.

²² N.A. Alekseyev, *Şamanizm Tyurkoyazıçnıh Narodov Sibirii* (Türk Kökenli Sibir Halklarında Şamanizm), Novosibirsk 1984; Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, TTK. Yay., Ankara 1954.

Anadolu İslâm inanışının tezahürleri ve Türklerde tarikat geleneği konumuzun dışında olmakla birlikte, pir, şeyh, baba, dede, dede-baba, sûfi (sofi) gibi unvanların yönlendirdiği bu tariklerin başında bulunan kişilerin, eski kamalara benzeyen “bilici”, “gönül eri”, “gönül gözü açık”, hekim, hâkim ve mürşit olarak kabullenilmeleri, bizi düşündürmelidir.

Korkut kelimesinden önce bir de, **ata** ve **dede** kelimelerine daha yakından bakalım: “Büyükbaba” veya “ced” yerine kullanılan **dede** kelimesi, “*efsâne kahramanlarına ve din ulularına lâkap olarak da verilmiştir.*”²³ Dedelerin ölümlerinden sonra da, mezarları veya türbeleri yoluyla halka yardım ettiklerine inanılır. **Dede** kavramı, Türkistan’ın bazı yerlerinde “baba” (bab) ve Anadolu’da ise, Alevî-Bektaşî zümrelerinde, hem “baba”, hem “dede-baba” olarak ilme’l-yakın sahibi insan, değeri ve işlevi yüklenerek kabullenilmiştir.²⁴ Hocamız Muharrem Ergin merhumu anmaya yardım etmek üzere iktibas yapalım: “*Dresden nüshasında dört defa Korkut Ata, 29 defa Dede Korkut, 21 defa Dedem Korkut, 18 defa Dede, bir defa da Dede Sultan şeklinde geçmektedir.*”²⁵

Yukarıdan beri sıraladığımız bilgilere dayanarak, **Korkut** kelimesini de, **dede** veya **ata** kavramını da hükme bağlamak kolaylaşıyor.

Kor/gor kelimesi, biriktirilmiş, birikim sahibi, erdem ve bilgice zenginleştirilmiş²⁶; **kut** ise, ‘özel işler yapmaya muktedirlik’, ‘bilicilikle gönemmiş alın yazgısı’, ‘Tanrıca verilmiş güç’, ‘seçilmiş ruh’, ‘ayrıcalıklı can’, ‘erdemli bilge’ anlamlarına geldiğine göre **Korkut** adı, hem unvan, hem şahıs ismi olabilir. Başına veya sonuna sıfat nitelikli bir kelime aldığında, bir şahıs ismi olduğu düşünülebilir. Bu açıdan “Dede Korkut” söyleyişinde de, “Korkut Ata” ifadesinde de, **Korkut** kelimesinin şahıs ismi fonksiyonunda olduğu düşünülebilir; ancak, belirli bir yetkinlik ve yeterliliğe çıktıktan sonra alınmış bir unvan olması daha doğrudur. Ben şahsen, hem “Dede”, “Ata”nın, hem de “Korkut”un unvan olduğuna inanandanım; düşüncem için gerekçemi sıralayayım: Yazılı metinler veya derlemeler hâlindeki hikâyeleşmiş destanlarda **Korkut Ata** isimli kişinin üç işlevi (fonksiyon) var:

Birinci işlevi “**bilici**”, “**tamam bilici**” olmasıdır: “*Oğuzun ol kişi tamam bilici idi. Ne dirse olur idi. Gayıbdan dürlü haber söyler idi. Hak Teâla onun kônline ilham ider idi.*”²⁷ **Bilici**’lik kavramına bağlı olarak, İslâm velilerindeki

²³ M. Zeki Pakalın, c.1, s.410.

²⁴ Harun Güngör-Abdurrahman Küçük, *Millî Bütünlüğümüzün Kaynakları Asya’dan Anadolu’ya Taşınanlar*, AKM. Yay., Ankara 1997.

²⁵ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, TDK. Yay., c. 1, Ankara 1994, s.2.

²⁶ **Kor** kelimesi, alav/alaz, ateş denilen yanmanın son basamağındaki bir duruma verilen addır; ancak, biz **Korkut** birleşik kelimesindeki ilk kelimeyi ateşe bağlamak yerine, biriktirilmiş, zenginleştirilmiş, gönendirilmiş, doldurulmuş anlamında olan kelimeye bağlamak düşüncesindeyiz.

²⁷ Muharrem Ergin, a.g.e., s.73.

“keşf” ve “kerâmet”²⁸ sahipliği, üzerinde düşünülmesi ve ilişkiler kurulması gereken bir başka konudur.

Bugün Rusya Federasyonu sınırları içinde yaşayan Altay Türklerinde Korkut Ata'ya **Kökşün Örökön** deniliyor. “*Kökşün Örökön, bir yanında Çin, bir yanında Moğol, bir yanında Rus bulunan Altay'ın cennet gibi topraklarındaki yurtlardan birinde doğmuş. Kökşün Örökön, anneannemin bana anlattığına göre, gezip, uçup, dolaşan bir kam-ata imiş.*”²⁹

Onun ikinci işlevi müşkül hâlden, danışılan ve sözü tutulan kişi olmasıdır: “*Korkut Ata Oğuz kavminin müşkilini hall eder idi. Her ne iş olsa Korkut Ata'ya tanışmayınca işlemezler idi. Her ne ki buyursa kabul ederler idi. Sözüün tutup tamam iderler idi.*”³⁰ Aksakal, koca, yetkin kişi, töre ağası (tör'agası) olan ve gözlem, tecrübe ile duyduklarını, okuduklarını problem çözmede kullanabilen, danışman, bilge kişilik Korkut Ata'nın ikinci ana özelliğidir.

Korkut Ata'nın toplum içindeki bir başka işlevi de ad koymak, kişilerin statü ve rollerini belirleyecek tarzda övmek, soylamaktır. En eski Türkçede ve bugün hem Anadolu ağızlarında, hem de Türk soylu halkların şivelerinde/lehçelerinde **yom/yöm** kelimesi var. Yom/yöm kelimesinin **dilek, dua, gizli bilgi** (fal bilgisi/kehanet), hatta **düş, rüya, hayal** anlamına geldiği görülüyor. Yom/yöm virmek/birmek³¹ yanında, *Derleme Sözlüğü* “yom ağızlı”³² tamlama-

²⁸ “Keşf. Açığa çıkarma, perdenin açılması. Örtülü olanı açma, gizli olanı meydana çıkarma, sezme, tahmin etme. (Tas). a) Perdenin ötesindeki gaybî hususlara ve hakikî şeylere, bunları yaşayarak ve temaşa ederek vakıf olmak (Tarifat) mükâşefe, beden ve his perdesinin kalkması ve ruh aleminin seyredilmesi. b) İlham. Doğrudan ve aracsız Allah'tan alınan bilgi. Bu bilgi ya ilahî hitabı işitmek ve dinlemek veya gayb alemini görmek suretiyle elde edilir. c) İbn Arabî'ye göre veliler bilgileri peygamberleri vahiy getiren meleğin aldığı kaynaktan doğrudan alırlar. Bazı keşifler kesin bilgiler verir.” Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yay., 2 b. , İstanbul 1996, s.310; “Keramet. Şeref (Tas) Peygamberlik iddiasıyla ilgili olmaksızın bir kişide harikulâde bir hâlin zuhur etmesi. Keramet Hakk'ın, velisine bir ikramdır.” Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s.307.

²⁹ Kendisi de bir kam (şaman) olan Altay'lı değerli araştırmacı Nadya Yuguşeva'nın, Atatürk Kültür Merkezi'nin 19-21 Ekim 1999 tarihlerinde Ankara'da düzenlediği Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleninde sunduğu bildiriye ve odamda bana anlattıklarına dayanan bilgilerdir.

³⁰ Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 73.

³¹ “Yöm vireyin hanum: Yürlü kara tağların yıkılmasun. Kölgelüçe kaba ağacın kesilmesün, kamın akan görklü suyun kurumasun, kanatların uçları kırılmasun, Çapar-iken ağ boz atun büdrimesün, çalışanda kara polat öz kılıcın gedilmesün, dürtişür iken ala gönderün ufanmasun, ağ pürçekli anan yiri behişt olsun, ağ sakallu baban yiri uçmağ olsun, Hak yanduran çırağın yana tursun, kâdir Tanrı seni, nağmerde muhtac eylesün hanum hey.” Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 94-95; “Yöm vireyim hanum: Karlı kara tağların yıkılmasun, kölgelüçe kaba ağacın kesilmesün, kamın akan görklü suyun kurumasun, kadir Tanrı seni namerde muhtac itmesün, çapar-iken ağ boz atun büdrimesün, çalışanda kara polat öz kılıcın gedilmesün, dürtişür-iken ala gönderün uvanmasun, ağ sakallu baban yiri uçmak olsun, ağ pürçekli anan yiri behişt olsun, ahır sonı arı imandan ayırmasun, amin diyenler dizar görsün, ağ alınuda biş kelime dua kılduk kabul olsun, Allah viren umudun üzilmesün, yığışdursun dürişdursün günahunuzu adı görklü Muhammed Mustafa yüzi suyına bağışlasun hanum hey.” Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 115.

³² *Derleme Sözlüğü*, c. 11, s. 4292 (Ayrıca “yom yormak” ifadesi de madde başı yapılmış ve “düşü kötüyeye yormak” karşılığı verilmiştir).

sına “gizliden bilici” karşılığını vermiştir. Benim çocukluğumda “yomsuz”un “uğur”u, “hayır”ı olmayan anlamlarında kullanıldığını hatırlıyorum. Yom/yöm vermek de, bir kişinin işini veya konumunu “mübarek”lemek de, “hayır”lamak da, sıradan kişilerin hakkı değildir. Övdükleri gerçekten övülesi, alkışladıkları gerçekten alkışlanası türden sözünün kıymeti olan insan pek azdır; böylelerinin övgüleri (alkış) de, kargışları da yerine yakışan, itiraz götürmez ifadelerdir. Övdükleri insanlar, aldıkları sorumluluğu taşıyabilmenin derdiyle; sövdükleri ise, yedikleri zılgıtın acısını giderme niyetiyle gerçekten çok çalışırlar. Ağzı alkış (dua)lı Korkut Ata, hak edene “yöm veren”dir.

Dede veya Ata kavramlarının özelliklerini taşıyan kişinin, belirttiğimiz bu üç özelliğe de sahip olacağı tabiidir; diğer taraftan, kut ve baht bakımından bir gizli hazine olan kişinin ise, bu özellikleri taşıması gerekiyor.

Dede Korkut destanı hikâyelerinin temelini, kişi ve toplum olarak kendine güvenmek, sorumluluk yüklenmek, erdemli ve ahlâklı olmak ve inanmak kavramları oluşturur,³³ metinler, bu ölçüler bakımından dünya destanlarından çok farklıdır.³⁴

Hükümümüz şudur: Dede Korkut veya Korkut Ata ifadelerinde, her iki kelimedede unvandır, birarada unvan/san grubudur. Özel insanların asıl adını söylemeyi tabu sayan kamlık geleneğinin³⁵ bir sonucu olarak, “bilici” olabilmiş bu “yüce”, “erdemli” kişiye, birbirini kuvvetlendiren bir unvan grubu ile hitap edilmiş olduğunu düşünüyoruz. Hepinizi saygıyla selâmlıyorum.

³³ Diğer unsurlar için Atatürk Kültür Merkezi Yayınları arasında çıkan *Bilgelerin Yolunda* adlı kitabımız ile Türkmenistan’ın Ekim 1999’da yaptığı ve basılmakta olan *Korkut Ata 1500. Yıl Halkara İlmî Konferansı*’nda sunduğumuz bildiriye bakılabilir.

³⁴ Destanlardaki iffet, ahlâk, fazilet kavramlarının karşılaştırılması için bk. Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., c.1, 9. b., İstanbul 1994, s.36-42, 61-66.

³⁵ Korkut Ata’nın bir şaman olduğunu kabul eden Prof. Dr. Akademik Şakir İbrayev’in AKM’nin düzenlediği *4. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi*’ndeki bildirisine ve *Tarihten Destana Akan Duyarlılık* (3. b., Ankara 1999) adlı kitabımıza bakanlar, tamamlayıcı bilgiler bulabilecektir.